

Asia C-299/22

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

4.5.2022

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Liettua)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

4.5.2022

Valittaja:

M. D.

Vastapuoli:

”Tez Tour” UAB

Muu osapuoli:

‘Fridmis’ UAB

Pääasian kohde

Riita-asia, joka koskee matkailu- ja virkistyspalveluja koskevan sopimuksen purkamista ja matkapaketista suoritettujen maksujen palauttamista.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/83/EU muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 90/314/ETY kumoamisesta 25.11.2015 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan tulkinta; Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklan kolmas kohta.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Tarvitaanko lähtö- ja/tai kohdemaan viranomaisten virallinen kehoitus välttää tarpeetonta matkustamista ja/tai kohdemaan (ja mahdollisesti myös lähtömaan) luokittelu riskialueeksi, jotta voidaan katsoa, että matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä ovat vallinneet direktiivin (EU) 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettut väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet?

2. Kun arvioidaan, vallitsevatko matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet matkapakettisopimuksen purkamishetkellä ja vaikuttavatko ne merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen: i) olisiko huomioon otettava ainoastaan objektiivisia olosuhteita, toisin sanoen koskeeko merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen ainoastaan objektiivista mahdottomuutta ja onko sen tulkittava kattavan ainoastaan tapaukset, joissa sopimuksen toteuttamisesta tulee sekä fyysisesti että oikeudellisesti mahdotonta, vai kattaako se tästä huolimatta myös tapaukset, joissa sopimuksen toteuttaminen ei ole mahdotonta mutta (tässä tapauksessa covid-19-tartunnan saamista koskevan perustellun pelon vuoksi) siitä tulee monimutkaista ja/tai taloudellisesti kannattamatonta (kun otetaan huomioon matkailijoiden turvallisuus, heidän terveyteensä ja/tai henkeensä kohdistuva riski ja mahdollisuus saavuttaa lomamatkan tavoitteet); ii) ovatko merkityksellisiä subjektiiviset tekijät, kuten se, että aikuiset matkustavat alle 14-vuotiaiden lasten kanssa, tai se, että matkustaja kuuluu ikänsä tai terveydentilansa vuoksi riskiryhmään jne.? Onko matkustajalla oikeus purkaa matkapakettisopimus, jos pandemian ja siihen liittyvien olosuhteiden seurauksena keskivertomatkustajan mielestä matkustamisesta kohteeseen ja takaisin tulee turvatonta, siitä aiheutuu matkustajalle hankaluuksia tai se herättää hänessä perusteltua pelkoa terveyteen kohdistuvasta riskistä tai vaarallisen viruksen tartunnan saamisesta?

3. Vaikuttaako se, että olosuhteet, joihin matkustaja vetoaa, olivat jo syntyneet tai olivat ainakin jo oletettavia/todennäköisiä matkaa varattaessa, jollakin tavalla oikeuteen purkaa sopimus peruutusmaksua suorittamatta (esimerkiksi siten, että tällaista oikeutta ei anneta, jos matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan kielteisen vaikutuksen pätevyyden arviointiin sovelletaan tiukempia arviointiperusteita jne.)? Kun kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta sovelletaan pandemian yhteydessä, olisiko otettava huomioon se, että vaikka Maailman terveysjärjestö (WHO) oli jo julkaissut tietoja viruksen leviämisestä ajankohtana, jona matkapakettisopimus tehtiin, pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida, ei ollut toteutettu selkeitä toimenpiteitä tartuntojen hallitsemiseksi ja seuraamiseksi tai ei ollut riittäviä tietoja itse tartunnasta ja tartuntojen määrän lisääntyminen matkan varaamisajankohdan jälkeen sen toteutumiseen saakka oli ilmeistä?

4. Kun arvioidaan, vallitsevatko matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet matkapakettisopimuksen purkamishetkellä ja vaikuttavatko ne merkittävästi

matkapaketin toteuttamiseen, kattaako käsite ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä” ainoastaan kohdemaan vai – kun otetaan huomioon väistämättömän ja poikkeuksellisen olosuhteen, toisin sanoen tarttuvan viruksen, luonne – myös lähtömaan sekä paikat, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen (vaihtopaikat, tietyt liikennevälineet jne.)?

Unionin oikeussäännöt ja oikeuskäytäntö, joihin on viitattu

Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 38 artikla

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEUT) 169 artikla

Direktiivin 2015/2302 johdanto-osan 31 perustelukappale, 3 artiklan 12 alakohta ja 12 artiklan 2 kohta

Tuomio 20.10.2011, Interedil, C-396/09, 42 kohta ja tuomio 23.3.2021, Airhelp, C-28/20, 42, 44 ja 45 kohta.

Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

Liettuan tasavallan siviililaki (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, jäljempänä siviililaki): 6.212 §:n (”Ylivoimainen este”) 1 momentti ja 6.750 §:n (”Matkustajan oikeus purkaa matkapakettisopimus ja peruuttaa matkapakettisopimus”) 4 momentin 3 kohta

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Kassaatiomenettelyn valittaja (kantajana ensimmäisessä oikeusasteessa) ja kassaatiomenettelyn vastapuoli (vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa) tekivät 10.2.2020 matkapakettisopimuksen (jäljempänä sopimus), jossa kyseinen vastapuoli sitoutui järjestämään valittajalle ja hänen perheelleen vapaa-ajan matkan Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin 1.3.2020–8.3.2020 ja suorittamaan seuraavat palvelut: lennot reitillä Vilna-Dubai ja Dubai-Vilna, majoitus seitsemäksi yöksi 5 tähden hotellissa, all inclusive, kuljetukset lentoasemalta hotellille ja hotellilta lentoasemalle sekä matkajärjestäjän edustajan palvelut. Näistä palveluista valittaja maksoi 4 834 euroa vastapuolelle.
- 2 Valittaja pyysi 27.2.2020 vastapuolta purkamaan sopimuksen ja ehdotti sitä, että maksetut rahat voitaisiin käyttää toiseen matkaan, kun covid-19-riski on pienentynyt. Vastapuoli ei hyväksynyt pyyntöä.
- 3 Valittaja nosti kanteen, jossa hän vaati tuomioistuinta toteamaan, että sopimus oli purettu sen 2.1.2.3 lausekkeen perusteella – toisin sanoen, koska matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat force majeure -olosuhteet (ylivoimainen este), joiden vuoksi matkapaketin toteuttaminen tai matkustajien

kuljetus matkakohteeseen voi olla mahdotonta – ja määräämään sopimuksen perusteella maksetun määrän palautettavaksi.

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 4 Valittaja on todennut, että tiedot, joita sekä viranomaiset että tiedotusvälineet julkaisivat helmikuussa 2020 maailmanlaajuisen covid-19-pandemian puhkeamisesta, muodostivat riittävät perusteet epäillä matkustamisen turvallisuutta ja yleisemmin matkan toteutettavuutta. Hän on väittänyt, että olosuhteita (covid-19-tapausten lisääntyminen maailmanlaajuisesti, lentorajoitukset, viralliset suositukset välttää ulkomaille matkustamista jne.) on pidettävä *väistämättöminä ja poikkeuksellisina* ja että ne muodostavat oikeusperustan sen oikeuden käyttämiselle, josta säädetään siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdassa ja direktiivin 2015/2032 12 artiklan 2 kohdassa ja jonka mukaan matkapakettisopimus voidaan purkaa *force majeure* -olosuhteiden (*väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden) vuoksi ilman, että siitä aiheutuu kuluja. Valittajan mukaan siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja *force majeure* -olosuhteita ei pitäisi ymmärtää *force majeure* -olosuhteiksi, jotka tekevät matkan toteuttamisen täysin mahdottomaksi, vaan *väistämättömiksi ja poikkeuksellisiksi* olosuhteiksi, jotka voivat vaikuttaa merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen tai matkustajien kuljetukseen matkakohteeseen. Se seikka, että matkan toteuttaminen on mahdotonta, olisi tulkittava paitsi kyvyttömyydeksi suorittaa palvelut matkakohteessa myös kyvyttömyydeksi varmistaa turvallinen matka aiheuttamatta matkustajalle hankaluuksia tai riskiä.
- 5 Valittajan vastapuoli on todennut, että kun otetaan huomioon direktiiviin 2015/2032 sisältyvä *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden määritelmä ja käsiteltävän asian olosuhteet, covid-19-viruksen leviämistä voitiin pitää olosuhteena, johon ei voida vaikuttaa, muttei joko sellaisena viruksen esiintymisenä tai sellaisena olosuhteena, jonka vuoksi matkakohteeseen oli mahdotonta päästä turvallisesti. Se on väittänyt, että direktiivissä 2015/2302 korostetaan paitsi merkittävää vaikutusta matkan toteuttamiseen myös sitä, että on mahdotonta varmistaa turvallista matkaa matkakohteeseen, sillä seurauksella, että siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdan mukaisia *force majeure* -olosuhteita voidaan tulkita ja osoittaa [sen 6.212 §:ssä tarkoitetuiksi] *force majeure* -olosuhteiksi.
- 6 Asiaa käsitellyt ensimmäisen ja toisen oikeusasteen tuomioistuin katsoivat, että asiakirja-aineistoon sisältyvien tietojen mukaan (valittaja päätti ostaa matkan sen jälkeen, kun tiedot turvallisuustoimien toteuttamisesta julkaistiin, hänen oli itse arvioitava siihen liittyvää riskiä, olisiko matka mahdollinen, ja tilanne matkaan liittyvän riskin osalta ei ollut muuttunut matkan ostamisen ja sopimuksen purkamista koskevan päätöksen tekemisen välisenä ajanjaksona) ei ollut perusteita pitää olosuhteita, joihin valittaja oli vedonnut, *force majeure* -olosuhteina (*väistämättöminä ja poikkeuksellisina* olosuhteina), joiden vuoksi sopimuksen

täytäntöönpano oli mahdotonta. Kyseisten tuomioistuinten näkemyksen mukaan valittajan päätös purkaa sopimus perustui hänen tahtoonsa (subjektiivinen näkökohta) eikä todelliseen uhkaan, joka oli objektiivisesti tarkasteltuna olemassa purkamishetkellä. Ne totesivat, että sopimus kenties purettiin covid-19-pandemian leviämiseen liittyvän perustellun pelon ja epävarmuuden vuoksi mutta että valittaja ei esittänyt näyttöä siitä, että juuri sopimuksen purkamishetkellä (27.2.2020) – eikä siis myöhemmin – oli olemassa objektiivisia eikä subjektiivisia syitä siihen, ettei sopimusta ollut mahdollista panna täytäntöön asianomaisena ajanjaksona (1.–8.3.2020).

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteista

- 7 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin ottaa erityisesti esille kysymyksen, joka koskee sen pätevyyttä, että *väistämättömiä ja poikkeuksellisia* olosuhteita sovelletaan matkustajan puolustautumiskeinona, joka muodostaa perustan sopimuksen purkamiselle ilman matkustajalle aiheutuvia kuluja, koska vastaus tähän kysymykseen määrää sen, kumpaan sopimuspuoleen sopimuksen purkamisen kielteiset oikeudelliset seuraukset kohdistuvat. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa, että *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden käsite, sellaisena kuin se määritetään direktiivissä 2015/2302, on itsenäinen käsite, ettei sitä ole vielä tulkittu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä ja ettei unionin tuomioistuin ole myöskään vielä antanut ratkaisua arviointiperusteista, joita on sovellettava määrittäessä, ovatko olosuhteet *väistämättömiä ja poikkeuksellisia* direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla, kun kyse on maailmanlaajuisesta pandemiasta.
- 8 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin huomauttaa, että direktiiviin 2015/2032 sisältyvä *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden määritelmä on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdalla, jossa käytetään force majeure -määritelmää. Ensimmäisen ja toisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutuivat siviililain 6.212 §:n 2 momentissa säädettyyn yleiseen force majeure -käsitteeseen ja kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytännössä muotoiltuihin force majeure -olosuhteiden ominaispiirteisiin; ne pitivät siten kansalliseen lakiin sisältyvää force majeure -käsitettä ja unionin oikeudessa käytettyä *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden käsitettä synonyymeinä.
- 9 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden käsite on kuitenkin laajempi kuin force majeure -käsite. Ensinnäkin sen periaatteen perusteella, jonka mukaan matkustajien oikeuksien suojeleminen on asetettava etusijalle, matkustajan mahdollisuutta puolustaa itseään ei voida rajoittaa kohtuuttomasti. Toiseksi tulkittessaan 11.2.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 261/2004 säännöksiä unionin tuomioistuin on jo todennut, että *poikkeuksellisten* olosuhteiden käsitteen on tulkittava kattavan paitsi ulkoiset myös sisäiset tapahtumat suhteessa asianomaisen lentoliikenteen harjoittajan toimintaan, kuten lakot (tuomio

23.3.2021, Airhelp, C-28/20, 42, 44 ja 45 kohta). Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että analogisesti *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden käsite kattaa paitsi tapaukset, joissa sopimuksen täytäntöönpano on objektiivisesti tarkasteltuna mahdotonta (joko fyysisesti tai oikeudellisesti), myös tapaukset, joissa sen täytäntöönpano on teoriassa mahdollista mutta käytännössä monimutkaista ja/tai taloudellisesti kannattamatonta (kun otetaan huomioon matkailijoiden turvallisuus, heidän terveyteensä ja/tai henkeensä kohdistuva riski ja mahdollisuus saavuttaa lomamatkan tavoitteet) tai matkustaja ei pysty nauttimaan lomastaan. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin lisää, että viranomaisten (kuten ulkoministeriön) suositusten (kehotuksen) välttää matkustamista voitaisiin katsoa edellyttävän *poikkeuksellisia* olosuhteita, jotka vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen.

- 10 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tällaisen merkittävän vaikutuksen toteamiseksi olisi lähtökohtaisesti tukeuduttava *ex ante* -arviointiin, jossa tarkastellaan kohtuullisen valistuneen, tarkkaavaisen ja huolellisen keskivertomatkustajan tekemän sopimuksen täytäntöönpantavuutta. Näin ollen on tärkeää ottaa huomioon matkustajan käytettävissä olevat tosiseikkoihin liittyvät tiedot ja julkisesti saatavilla olevat tiedot, joiden mukaan *väistämättömät ja poikkeukselliset* olosuhteet ja niiden aiheuttamat vaikutukset ovat todennäköisiä ja, jos vaarallinen tilanne on jo syntynyt, tilanteen paranemisen todennäköisyys on pieni.
- 11 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin pyrkii myös varmistumaan siitä, voidaanko siinä tapauksessa, että matkustusajankohtana vallitsivat direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetut *väistämättömät ja poikkeukselliset* olosuhteet, oikeutta purkaa sopimus peruutusmaksua suorittamatta soveltaa riippumatta siitä, olisiko tällaisten olosuhteiden vallitsemista voitu ennakoida sopimuksen tekohetkellä. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on epävarma siitä, olisiko kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta sovellettaessa otettava huomioon, että – vuoden 2020 alussa vahvistettujen covid-19-tartuntatapausten erityisen nopean lisääntymisen ja luotettavien tieteellisten tietojen puuttumisen vuoksi – korostettiin viruksen ihmisen terveydelle ja hengelle muodostamaa erityisen suurta riskiä, ei ollut toteutettu selkeitä toimenpiteitä tartuntojen hallitsemiseksi ja seuraamiseksi, pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida ja että tartuntojen määrä lisääntyi selvästi matkan varaamisajankohdan ja sopimuksen täytäntöönpanon välisenä aikana.
- 12 Samanaikaisesti ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on epävarma direktiivissä 2015/2302 käytetystä käsitteestä ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä”. Sen näkemyksen mukaan direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan perusteella matkustajan oikeus purkaa sopimus liittyy *väistämättömien ja poikkeuksellisten* olosuhteiden vallitsemiseen ”matkakohteessa” tai ”sen välittömässä läheisyydessä”; näin ollen silloin, kun sopimus puretaan pandemian vuoksi, tällaisten olosuhteiden arvioinnin ei pitäisi koskea ainoastaan lopullista määräraikkaa, toisin sanoen kohdemaata. Ennakkoratkaisua pyytävän

tuomioistuimen mukaan matkustajalla olisi oltava oikeus purkaa sopimus myös silloin, jos pandemian ja siihen liittyvien olosuhteiden seurauksena keskivertomatkustajan mielestä matkustamisesta kohteeseen ja takaisin tulee turvatonta, siitä aiheutuu hankaluuksia tai se herättää perusteltua pelkoa terveyteen kohdistuvasta riskistä tai vaarallisen viruksen tartunnan saamisesta.

TYÖASIAKIRJA